

רד אל העם

המלה "העם" בפרשת יתרו היא בעלת משמעות כפולה. כך אנו מוצאים כאשר מדבר משה עם זקני העם: "ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה' ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה'". ה' הציע למשה כריתת ברית, "אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים וכו'", משה מביא את הצעת ה' אל העם, כלומר: אל זקני העם, שהם נציגי העם המוסמכים להחליט על כריתת ברית בשם העם. לכן, צריך להסביר שגם בפסוק הבא "ויענו כל העם יחדו ויאמרו", היינו זקני העם, שהרי אתם דבר משה, ו"דברי העם" שהשיב משה אל ה', הם דברי הזקנים. מה שאומרים הזקנים הוא דברי כל העם. (העם כלו אמר נעשה ונשמע בפרשת משפטים).

וכך מוכרחים אנו להסביר בהמשך: "ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרץ בהם ה' ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל ה' פן יפרץ במ'. אם "העם" הוא כל עם ישראל, מה משיב משה לדברי ה'? הלא הוא אומר בדיוק את דברי ה'! ה' אמר שהעם לא יעלה, ומה משיב לו משה שהעם לא יעלה? בעל כרחנו עלינו לבאר שכשאומר משה "לא יוכל העם לעלות", הוא מתכוון לכהנים, שהם נקראים העם כיון שהם נציגי העם בכריתת הברית, שה' אמר שהכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו, על כך עונה לו משה שלא יוכל העם, כלומר הכהנים, לעלות אל הר סיני, ומשיב לו ה': נכון, הכהנים והעם אל יהרסו לעלות.

מכאן אנו למדים שנציגי העם מדברים בשם העם ולכן הם נקראים העם. ואולם: לכל ענין העם מיוצג ע"י נציגים אחרים, הקשורים לאותו עניין. לענין קבלת החלטות, "העם" הוא זקני העם, המחליטים בשם העם (שהרי משה מדבר אל זקני העם ועל זה אומרת התורה שהעם ענה). בכריתת הברית עצמה הכהנים הם המיצגים את העם והם הנקראים העם. (אנו מוצאים את המינוח הזה כבר בפרשת שמות. שם נאמר "ויאספו את כל זקני בני ישראל", ומיד אח"כ: "ויעש האתת לעיני העם, ויאמן העם". העם הוא הזקנים, שהרי רק אותם אספו משה ואהרן).

וכך עלינו להבין את סדר הענינים בפרשה: משה עלה אל האלהים (פס' ג) וה' הציע לו כריתת ברית (ד-ה), משה הציע את הברית לזקנים (ז) והם קבלו את ההצעה (ח). כשמשה, השליח, משיב את תשובתם החיובית לה', אומר לו ה' (ט): אם כך, נעשה טקס גדול של כריתת הברית, שבו יעמדו שני הצדדים ונאמר את דברי הברית. (נכון שהמלה ברית לא חוזרת עוד בפרשתנו, אבל בפרשת ואתחנן היא חוזרת ועשרת הדברות נקראים בה דברי הברית). ה' יתגלה באש ועשן, כמו בברית בין הבתרים. לכן אומר ה' למשה להכין את העם למעמד כריתת הברית ואמירת דברי הברית (י-טו). כשהגיע טקס הברית, ירד ה' אל ראש ההר לברית (כ), אלא שאז דנו משה וה' מי יעלה אל ההר בשם ישראל, והחליטו שרק משה ואהרן יעלו (כד). מאז ועד היום רק אהרן הוא שנכנס בשם העם מדי שנה אל ה' אל ראש ההר כאשר הענן מכסהו, ולא כל הכהנים.

בדברי הברית עצמם יש הדרגתיות. חמש הראשונות עוסקות בקדושת ה', והן מיצגות: אמונה בה', ייחודו, קדושת שמו, קדושת השבת (המלמדת על קדושת ה'), וכבוד אב ואם (שגם הם - כבודם ומוראם הוא חלק מכבוד ה' ומוראו). חמש האחרונות עוסקות באדם: חשיבות חייו, קדושת גופו, חרותו וממונו. אלה דברי הברית שבין ה' לישראל. המשפט הכרוך בהם (לפחות בחלקם), אלה שצריכים משפט) יובא בפרשה הבאה. הפרשה הבאה תעסוק במכה אדם או גונבו, וביחס לאביו ואמו.

מדרגות מדרגות בהר סיני

בפרשת השבוע מצוה ה' את משה "הגבל את ההר וקדשתו". ואכן אנו מוצאים בהר סיני הגבלות הגבלות סביב. משה מקרב את העם לקראת האלהים אל תחתית ההר, אך גם הקרבה זו אינה באה אלא לאחר הטהרות והכנה של שלשת ימים. רק טהורים קרבים אל ההר. ובהר עצמו יש גבול, ממנו והלאה אין עוברים אלא "הכהנים הנגשים אל ה'", וגם הם רק אחרי שיתקדשו. כמו שאומר ה' אל משה "רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ... וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו ... ועל כך עונה משה "לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו", ועל כך עונה ה' "לך רד ועלית אתה ואהרן עמך..."

ההר הוא הגבלות הגבלות סביב. ההגבלה הראשונה, ההר עצמו, שבה צריך להתקדש כדי להכנס. יש הגבלה שניה של הכהנים הנגשים אל ה', ויש הגבלה שלישית שלא יוכל העם לעלות בה, אלא רק משה ואהרן, ורק בענן עשן. ושם עשרת הדברות. והזר הקרב יומת. מבחינה זאת דומה הר סיני למקום המקדש לדורות, העשוי גם הוא הגבלות הגבלות, אל ההר נכנס רק מי שהתקדש וטהר, ובו יש עזרת כהנים, ומקדש, וקדש קדשים שנכנס אליו רק אהרן או הכהן המשמש תחתיו, ורק בענן עשן קטורת.

אחרי מעמד הר סיני יש צוויים על מה שבשער המשכן: מזבח ומשפט.

הר סיני הוא מקומה של התורה. את התורה הזאת מקבל משה על שני לוחות אבנים בעליתו להר סיני, והוא מצוה לשים אותה בארון הנמצא בקדש הקדשים. מטרתו של המשכן הוא לקחת עמנו את הר סיני ולהשכינו במקומו, בהר הבית.

בפרשת בשלח, הכה משה על הצור בחורב, ומשם יצאו המים שמהם שתו בני ישראל בכל שהותם במדבר. המים ששותים בני ישראל בפרשת כי תשא, נקראים בפרשת עקב "הנחל היוורד מן ההר". מימי הצור בחורב זרמו מהר סיני לשני צדי המדבר, והשקו את כל המדבר כל ימי שהותם של ישראל שם. המים שישראל שותים, מקורם בצור בחורב, וממנו הם זורמים להשקות את המדבר. (שהרי משעה שהכה משה על הצור בחורב, ועד שיצאו ישראל ממדבר סיני למדבר צן, לא חסרו להם מים. מכאן שהכאת הצור בחורב ספקה להם מים כל עוד היו בסיני). כנגד זה מנבאים יחזקאל וזכריה שלעתיד לבא יצאו מים חיים מהר הבית, מבית המקדש, וישקו את כל הארץ, מזרחה ומערבה.

כלומר: תפקידו של המשכן הוא לקחת את הר סיני ולהשכינו במקומו, במקום אשר יבחר ה', בארץ ישראל.

כך יש לפרש גם את הפסוקים בפרשת משפטים. ויעל מלשה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו פמעה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר: ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. הזקנים והכהנים היו במחצתם שנקבעה להם, והקריבו את הזבחים וראו את פני ה' אלהי ישראל. כדרך ישראל הבאים להראות את פני אלהי ישראל, ולהקריב קרבנות. וה' לא פרץ בהם כי התקדשו. כפי שאמר שאם יתקדשו לא יפרץ בם. וכיון שהקריבו קרבנותיהם לא שלח אליהם את ידו. ואע"פ שאמר והזהיר בפרשתנו לא להתקרב אל ההר כי סקל יסקל או ירה יירה, כיון שהקריבו את קרבנותיהם והתקדשו ונעשו עמו, לא שלח אליהם את ידו, והם ראוהו ואכלו ושתו כעולי הרגל. כל יהודי מקים שלש פעמים בשנה "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו". וגם הם, כיון שהקריבו את קרבנותיהם, הותרו להכנס במחצתם. ככל מתכפר בקרבן. לא בחנם כבר כשאסר ה' על העליה להר, צוה שאח"כ יעלו. הלשון האמורה בפרשתנו "במשך היכל הקמה יעלו בקר", מלמדת שהם מצוים לעלות במשך היכל. זאת מטרתו של המקדש. אין ענינו של המקדש שיתרחק האדם ויגוע ויעמוד מרחוק, ויאמר אין כאן מקומי. ענינו של המקדש שכך יאמר תחלה. וידע שהמקום הזה אש אוכלה הוא. אש אוכלת בראש ההר, לעיני בני ישראל. ידע האדם שהמקום הזה אסור הוא לו וחשוב הוא וקדוש, אבל אח"כ ידע שלמרות זאת הוא נכנס, ולא משום שנעשה המקום חול אלא מפני שנעשה האדם קדש קדשים. שהתקדש וקדש את עצמו וכך בא. וכך הוא מורא מקדש, שיכנס האדם, ועם זאת יהיה ירא כיום הקהל. (רש"י שמפרש שהפרק הזה הוא תיאור נוסף של מעמד הר סיני, מפרש שלא טוב עשו שאכלו ושתו. אבל הרמב"ן שמפרש שהפרק הזה היה אחרי מעמד הר סיני, מפרש שטוב עשו שאכלו ושתו. לפי שכבר תם מעמד הר סיני ועתה נצטוו לעשות שלמים ולשמוח לפני ה'. ולא בעת המראה הגדול אכלו ושתו אלא למחרתו, שמחו בו ואכלו ושתו).

שתי התגלויות

פעמים ראו ישראל התגלות גדולה של ה' לאחר יציאת מצרים, על הים ובהר סיני. בשני המקומות התגלה ה' באש וענן, ובשני המקומות עשה הדבר רושם גדול על ישראל. על הים נאמר "וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ובהר סיני נאמר "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם". על הים נאמר "התיצבו וראו את ישועת ה'", ובהר סיני נאמר "ויתיצבו בתחתית ההר". (והדמיון לים מסביר למה דרשו חז"ל שכפה עליהם את ההר כגיגית. כגיגית או כחומת מים העומדת מעליהם). בים "מרכבת פרעה וחילו ירה בים", ובהר סיני "כי סקול יסקל או ירה יירה". בפרשתנו, אחרי כל המופתים שנעשו במצרים, נאמר "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים", אחרי מעמד הר סיני נאמר "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם". שני הארועים היו התגלות ה' שבני ישראל ראו. על הים נאמר: "ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים", ובהר סיני נאמר: "ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה". לא קשה לראות את הדמיון בין שני הפסוקים. הזמן "ויהי...בקר", הענן, והמחנה. את ישראל ה' לא המם אלא רק החריד, כי אינם אויביו. בפרשת בשלח האמירה "ויאמר משה אל העם אל תיראו" באה לפני ההתגלות: "ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום". לעמת זאת בהר סיני האמירה הזאת באה אחרי ההתגלות. "ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". כבר על הים ראה ישראל התגלות של ה'. אבל אז בא ה' מאחוריהם, ולחם והמם את אויביהם. ישראל שמחים ושרים שירה לה' הגדול, איש המלחמה, הנלחם להם במצרים. בהר סיני פוגש ישראל את התגלות ה' פנים אל פנים, באור יום. לכן, לא רק שאינם שרים, אלא אדרבה, הם מבקשים להפסיק לשמוע את קול ה'. כאן עומדים ישראל מול ה', ועליהם לקבל את עלו. כאן ה' לא נלחם עבור ישראל אלא נותן את תורתו לישראל. הפחד הגדול נופל על ישראל ולא על מצרים. ה' לא נלחם את מלחמתנו אלא מצוה אותנו מצוות, אבל קבלת ההתגלות הזאת והשמיעה אל דברי ה', מביאים אותנו לרמה גבוהה הרבה יותר של הכרה בהתגלות ה' ושל קרבה אליו. הנכונות לקבל את ה' לא רק כאשר הוא נלחם עבורנו ומציל אותנו, אלא גם כאשר אננו נקראים לעבוד אותו, וגם כאשר אננו נקראים לעמוד מול האש הגדולה ולקבל אותה עלינו, עושים אותנו לעמו של ה' לעולם.

גם קריעת הים וגם מעמד הר סיני יש בהם התגלות אלהית. בשניהם ה' מתגלה בענן ואש. בקריעת הים ישראל רואים את המצרים, הם אינם רואים את הענן והאש, השירה היא כולה שירה על כך שה' איש מלחמה, פתח את הים וסגר אותו על המצרים והם טבעו. אין בו זכר לענן והאש (וכבר כתבנו על כך בשבוע שעבר). הפחד של ישראל הוא מהמצרים, הם אלה שכלפיהם אומר משה אל העם אל תיראו.

מעמד הר סיני כולו עשן ואש, אותם רואים בני ישראל, וכלפי האש והענן אומר משה אל העם אל תיראו. ובשניהם נשאלת מה תפקידו וכחו של משה. חז"ל כבר עמדו על הקושי הגדול שבפסוק ויאמינו בה' ובמשה עבדו, איך מזכירים יחד את האדון והעבד בנשימה אחת. גם זה חוזר שנית במעמד הר סיני. "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדיברי עמך וגם בך יאמינו לעולם". פסוק קשה הרבה יותר. בך יאמינו לעולם. ובמה? בעננו של ה'. תפקידו של משה כמתווך בין ישראל לשכינה בולט גם בראש הפרשה. (ונראה שיש להכריע כמ"ד שיתרו בא אחרי מעמד הר סיני, שהרי הוא כבר בא אל משה אל המדבר אשר הוא הנה שם ה' האלהים, וכפי שכתבנו לעיל). יתרו שלא ראה את משה עולה אל הענן מעיר למשה שהוא רק בן אדם. משה מקבל את דבריו.

דיני שמים ודיני בשר ודם בהר סיני

משה מצוה: "והגבלת את העם סביב לאמר השקרו לכם עלות פהר ונגע בקצהו כל הנגע פהר מות יומת: לא תגע בו יד פי סקול יסקל או ירה יירה אם פהמה אם איש לא יחיה".

נזכרו כאן ההר והנוגע בהר. על מי מהם נאמר לא תגע בו יד? במי? בפשטות נראה להסביר שבהר. לא תגע יד בהר, כי הנוגע סקל יסקל או ירה יירה, כלומר אבן מן ההר תפגע בו או שהוא עצמו יזרק ויושלך ע"י ה' מן ההר. אבל המפרשים (בעקבות חז"ל) פרשו שלא תיאור המקרה אשר יקרהו מאת ה' נאמר כאן, אלא דין וצווי אל בני ישראל נאמר כאן, ישראל נצטוו לדון את הנוגע בהר. לכן פרשו ש"לא תגע בו יד" היינו בנוגע בהר. האיש הנוגע בהר, אל תעלו אחריו לדונו אלא סקלוהו או ירו בו חץ. אם כך, קשה המלה יירה. יש שפרשו ירה יירה כלומר שיירו בו חץ כי א"א לרדוף אחריו להר, לפ"ז לא האיש יירה אלא החץ יירה, אך כיון שיירה החץ באיש, נאמר על האיש יירה. והפירוש הזה תמוה, איפה מצינו שהמושא העקיף נוהג כנושא. בד"כ "יירה" היינו יזרק. בד"כ בתנ"ך יורים את החץ. לא יורים את הנדקר אלא בנדקר (מלבד במקום אחד, היורים מכונים המורים אנשים בקשת, ולא המורים באנשים. אבל זו לא קושיה כ"כ גדולה כי זה לא תיאור הפעולה אלא כך מכונים האנשים). וגם המדרש עצמו דורש כך, שהרי יש שדרשו מכאן שיש לזרוק את הנסקלים מגג גבוה שתי קומות. כלומר: לירות את האדם עצמו. בהמשך נאמר שהכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ במ. מכאן משמע שהחשש הוא שה' יפרץ במ, לא שישראל ידונוהו אלא שה' ידון אותו. זה קרוב יותר לפשט מסבה נוספת, כי האמנם יכולים ישראל שנמצאים למטה לירות אבן או חץ ולפגוע בעומד למעלה?

בפרשת משפטים נאמר שאל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, שם באר הכתוב שבתום מעמד הר סיני, עלו הזקנים וכיון שכבר הורשו לעלות, לא שלח אליהם את ידו. משמע שמי שעולה שלא כדין, ה' הוא ששולח אליו את ידו. מכל הראיות האלה, נראה שמדובר על דין שמים, ה' הוא שיסקול או יירה את הנוגע בהר. מצד שני, נאמר כאן "כל הנוגע בהר מות יומת", ובד"כ התורה, הלשון "מות יומת" היא צווי. בקריבה אל הקדש, ובמעמד הר סיני בכלל, יש מתח בין דיני אדם לדיני שמים. מה תפקיד האדם ומה יבא בידי שמים. קדש הקדשים הוא המקום שבו חוששים שהנכנס שלא כדין ימות. הדאגה לכהן הגדול בערב יום הכפורים, והרצון שלא יאריך בתפלתו שלא להביעת את העם, מלמדים את התחושה שעצם הקריבה לה', אם תיעשה שלא כדין, תביא למותו של האיש בידי שמים. ועיין ערך נדב ואביהוא, או עזיהו. אבל זה לא פוטר את ישראל מלדון את האיש הזה בדיני אדם, ובדיני קנאים.

יראני האדם וחי

אחרי מעמד הר סיני נאמר "וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השפך ואת הנהר עשן וירא העם וינעו וינעמו מרחק: ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות". משמע שאחרי כל הדברות, באים ישראל ומבקשים לא לשמוע עוד את קול ה'. ומשה עונה להם, "ויאמר משה אל העם אל תיראו פי לבצעבור נסות אתכם פא האלהים ובצעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי מתקטאו".

לכאורה נראה שמשה השיב להם תשובה נצחת. התורה לא מביאה תשובה נוספת בשם בני ישראל. הושבה תשובה נצחת לבקשתם של ישראל. בקשתם של ישראל נענתה בשלילה.

אבל מיד מספרת התורה: "וינעמד העם מרחק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים: ויאמר ה' אל משה פה תאמר אל בני ישראל וכו'". מכאן משמע שבקשתם של ישראל התקבלה, אכן מהיום והלאה לא ישמעו עוד ישראל את קול ה'. דברי ישראל התקבלו.

הדבר חוזר בספר דברים: "ותאמרו הן ה' אלהינו ה' אלהינו את פבדו ואת גדלו ואת קלו שמענו מתוך האש היום הנה ראינו פי ידבר אלהים את האדם וחי: ועתה למה נמות פי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יספים אנחנו לשמע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו: פי מי כל פשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמנו ויחי: קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ונעשינו". כאן דברי העם מופיעים בהרחבה רבה יותר מפרשת יתרו, ומכילים סתירה בולטת לעין: "היום הנה ראינו פי ידבר אלהים את האדם וחי: ועתה למה נמות פי תאכלנו האש הגדלה הזאת...".

שם משה אינו משיב שום תשובה. אבל הקב"ה אומר: "שמעתי את קול דברי העם הנה אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו: מי יתן ויהיה לבכם זה ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם: לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: ואתה פה עמד עמדי ואת דבריך אליך את כל המצוה והתקיים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה".

גם תשובת ה' היא מורכבת. מצד אחד: "היטיבו כל אשר דברו", אבל מצד שני, ההמשך מרמז שלא כ"כ היטיבו: "מי יתן ויהיה לבכם זה ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים", מעין האמירה: הלואי שתדעו להסביר למה אתם כן רוצים ללמוד באותה יצירתיות שבה אתם מוצאים הסברים למה אתם לא צריכים ללמוד.

אבל ה' מקבל את דברי העם ומעביר את התורה דרך משה בלבד.

הדבר נזכר בקצור גם בפרשת הנביא: "נביא מקרבה מאתיה פמני יקים לה ה' אלהיהו אליו תשמעו: פכל אשר שאלת מעם ה' אלהיהו פחרב פיום הקהל לאמר לא אסף לשמע את קול ה' אלהי ואת האש הגדלה הזאת לא ארצה עוד ולא אמות: ויאמר ה' אלי היטיבו אשר דברו: נביא אקים להם מקרב אחיהם פמוה ונתתי דברי פפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו". גם כאן חוזרים דברי ה' "היטיבו אשר דברו", אבל כאן משמע שתפקידו של משה השומע את דבר ה' אינו חד פעמי ואינו מיועד למשה בלבד, בכל דור ודור, מי שראוי לכך – ישמע את דבר ה'. לא מתים מזה.

מסתבר שהיו ישראל ראויים לקבל פני שכינה לאורך כל התורה כולה, ולא רק במעמד הר סיני (אגב, משמע כאן שאת כל עשרת הדברות שמעו מפי ה'). ה' העלה אותם לדרגה של רואי פני ה' וחיים. אבל ישראל לא רצו להשאר במדרגה הזאת, וה' קבל את בקשתם. ועדיין – הנבואה אינה רק למשה. בכל דור ודור יש נביאים.

מטרת מעמד הר סיני היא ללמד את ישראל לראות את ה'. דברי ישראל "הן ה' אלהינו את פבדו ואת גדלו ואת קלו שמענו מתוך האש היום הנה ראינו פי ידבר אלהים את האדם וחי", מתפרשים כפשוטם שאע"פ שהאדם רואה את ה' הוא נשאר חי, אבל הם מכילים גם רמז: במה יחיה האדם? בכך שיראה את ה'. וראה אותו וחי. אבל ישראל חששו מהמדרגה הזאת וויתרו עליה.

ועדין מצוים כל ישראל לראות את פני ה' שלש פעמים בשנה. גם אם אינם רוצים לראות, הם מצוים לראות.

הבקורת המרומזת של משה על ישראל נאמרת במקום אחד במפורש: "וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנָּא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עָלֵיכֶם". הלשון האמורה בספר דברים "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכֶכֶם זֶה לָקֵם לִירְאָה אֶתִּי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים", מזכירה את הלשון ההיא.
לכל אורך התורה ירא ישראל מהמדרגה שמיעד להם ה'. הם קצים בתורה, קצים במן וקצים בארץ ישראל. כאשר הם קצים, הם מפסידים את הדבר שקצו בו. אבל השאיפה היא לשוב אל ה' בתשובה שלמה, עד שיעשו כל ישראל נביאים.

בְּתִרְעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר
אֶת קוֹלְךָ שְׁמַעְתִּי בְּהָר
וַאֲיֵרָא וְאַחַבָּא
קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים
בְּעֵדוֹן גּוֹן אֱלֹהִים
אֵל ה' קוֹה

עֲנִינוּ וְנִדְמַע
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע
דַּבֵּר אֶתָּה עִמָּנוּ וְנִחַיָּה
קוֹל אֶחָד כָּל הָעָם
עֲנִינוּ וְנִרְעַם
אֲשֶׁר יְדַבֵּר אֱלֹהִים יְהִיָּה

כִּי מְקוֹר הַחַיִּים
כִּי יְדַבֵּר אֱלֹהִים
אֶת הָאָדָם – וְחַי
דַּבֵּר אֶתָּה עִמָּנוּ וְנִרְאָה
פְּנֵי אֱלֹהִים נִרְאָה
וְרִאָה אֶתוֹ וְחַי

עֲלֵה בְּקִרְבָּנוּ
וְשֵׂא לַפְּשָׁעֵנוּ
כִּי בְּקִרְבָּנוּ שָׁמַד
כִּי דְבַרְךָ אֱלֹהִים
רוּחַ נְשָׁמַת חַיִּים
נִפְשׁ חַיָּה שְׁמַחָה

אתם ראיתם

מיד אחרי מעמד הר סיני נאמרה למשה סידרה של משפטים, שהקשר ביניהם לבין עצמם סתום, ולא פחות סתום המקום שלהם, מיד אחרי עשרת הדיברות:
"וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם".
"לא תעשוני אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם".

"מזבח אדמה תעשה לי ונבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך".

בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך".

איסור עבודה זרה הרי כבר נאמר באריכות ובפירוט בתוך עשרת הדיברות, ומה עניין מזבח אצל הר סיני, ומה הקשר בין שני עניינים אלה ובין פסוקי המסגרת "אתם ראיתם" ו"בכל המקום".

נראה שכך צריך להסביר את הקשר בין המשפטים האלה: המשפט "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" הוא אמירה מסוג של מכלל הן אתה שומע לאו. מאחורי "אתם ראיתם" מסתתר בעצם "אתם לא ראיתם". אתם נוכחתם בעוצמה רבה שלא להים אין דמות ואין לו סמל ואין לראות אותו בשום מראה, לכן אי אפשר לעשות לו סמל מחומר, מאדמה. אל תעשו אתי, כלומר לשמי, אלהי כסף ואלהי זהב. את גירסת "לא ראיתם" אומר משה במפורש לבני ישראל בפרשת ואתחנן, כשהוא מזכיר להם את מעמד הר סיני: "ונשמרתם מאד לנפשתיכם פי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש: פן תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל..." כלומר: בהר סיני ראיתם שלה אין תמונה, לכן השמרו פן תעשו תמונה לה' מכל דבר שעל פני האדמה.

ואולם, יש דבר אחד שאפשר ואף צריך לעשות מאדמה: מזבח אדמה תעשה לי. מה הקשר בין המזבח והאדמה? מצאנו בכמה מקומות בתורה שבניית מזבח קשורה בקריאת שם ה' על המזבח או על המקום, ושתיהן כנראה עניין אחד. יעקב בנה בשכם מזבח וקרא לו אל אלהי ישראל, בבית אל הוא בנה מזבח וקרא למקום אל בית אל, משה בנה מזבח וקרא לו ה' נסי, גדעון בנה מזבח וקרא לו ה' שלום וכו'. נראה שאפשר לכלול ברשימה הזאת גם את ה' יראה, שקרא אברהם למקום שבו הקריב את האיל על המזבח. בכל מקום שבו מסופר שהאבות בנו מזבח, הם קראו בשם ה'. ה' מדבר אליכם מן השמים ולא מן הארץ, אבל את שם ה' אפשר וצריך לקרוא על מקום על פני האדמה. בבניית מזבח נקרא המקום בשם ה'. לכן גם כאן, אחרי הציווי על בניית מזבח נאמר "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך".

הר סיני הוא השלמתה של יציאת מצרים, והמזבח בהר סיני הוא השלמתו של פסח מצרים. משה מבקש מפרעה לצאת לזבוח במדבר ופרעה מציע לזבוח בארץ, כלומר במצרים. בסופו של דבר כשהקריבו ישראל את הפסח במצרים, דומה היה לכאורה שמשנה נכנע, וקיבל את הצעת הפרעה של פרעה. אלא שבפסח מצרים לא בנו מזבח. פסח מצרים אינו קרבן. דמו ניתן על המשקוף והמזוזות של בתי ישראל ולא על המזבח. הוא בא לקדש את ישראל ולא את המקום. המזבח שנעדר בפסח מצרים יבנה בהר סיני, שם אפשר לקרוא בשם ה', שם יזרק חצי הדם על העם וחצי הדם על המזבח, ושם יעשו ישראל את הפסח בשנה השנית, ובזה תושלם יציאת מצרים. בניית מזבח לה' היא קריאת המקום בשם ה'. לכן אחרי הציווי על בניית מזבח נאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך. אשר אזכיר, ולא אשר תזכיר. במקום שבו אנו בונים מזבח, אף שהמזבח בא מן האדמה ולא מן השמים, ה' מזכיר את שמו. במקדש, כמו בהר סיני, יש חבור בין שמים וארץ. ומכה אותו חבור, יכול להקרא שם ה' בארץ.

לכן, במקום שבו מתגלה ה' אל ישראל מן השמים, עליהם לבנות מזבח לשמו מן הארץ. המזבח נבנה מן הארץ. מזבח אדמה תעשה לי. מהו מזבח אדמה? מזבח אדמה הוא מזבח שעשוי מחומר שמוצאו מן האדמה. זה יכול להיות אבנים (כפי שאומר הפסוק הבא). זה יכול להיות זהב או נחשת (כאמור בפרשת תרומה), אבל הוא חומר שמקורו באדמה והוא חלק מהאדמה, וכאשר הוא עומד על האדמה הוא למעשה חלק ממנה, והוא מיצג את ישיבת השכינה על האדמה.

מֵאַחַז פְּנֵי כֶסֶף

מה אָנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ
מה האָרֶץ מוֹל שָׁמַיִם
כּוֹכַב קֶטָן וּמִי יִרְאֵנוּ
וּמִי יִשָּׂא אֱלֹהֵי עֵינַיִם

כּוֹכַב קֶטָן וְיָדֵי נִדָּח
סוֹבֵב סְבִיב שָׁמֶשׁ קִטְנָה
בְּעֶרְפִּילִית קִטְנָה כָּל כֶּדָּ
סִתֵּם דְּחוּק שֵׁם בְּפָנָה

וְהִיָּקוּם הֵן אֵשׁ שְׁלֵהֶבֶת
צוֹקִים כְּבִירִים סוֹבְבִים
שָׁמָּה תִשְׁרַפְּנִי הָאֵשׁ בְּהֶבֶל
מִי אֲנִי מוֹל הַשְּׁבִיבִים

אֵד בְּאַחוּז כֶּסֶף כְּבוֹד
הֵן כָּאוֹן הַכֹּל וְאִין אַחֵר
כִּי מִי שׁוֹאֵל עוֹד
מִה אָנוֹשׁ כִּי יִזְכֵּר

הַשָּׂאֵל כּוֹכַב אֵי פַעַם
אֵי הַצִּדֵּק בְּשָׁמַיִם
מִה הַתְּכָלִית וּמִה הַטַּעַם
אוֹ הַסֵּפֶר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם

סִתֵּם גּוֹשֵׁי אֵשׁ וְשְׁלֵהֶבֶת
סְלַעִים סוֹבְבִים בְּמַעְגָּלִים
דְּבָרִים הַרְבֵּה מֵרַבִּים הֶבֶל
כִּי אִין חִפָּץ בְּכִסְיִלִים

גּוֹף קֶטָן שֵׁם בְּפָנָה
אֵד בּוֹ שׁוֹרָה כָּל הַרוּחַ
כִּי הַחֲכָמָה וְהַבִּינָה
לֹא בְּחִיק כְּסִילִים תִּנּוּחַ

רַק כָּאוֹן מִחֲפָשִׁים תְּכָלִית
רַק אֲנִי נִרְאָה שְׁמִידָ
רַק אֲנִי בְּשָׁמַיִם נְבִיט

רק אנו נפיר שמוך

על השמים הודו

למען נפירנו אנו

השמים את כבודו

מספרים לנו

הודו את הארץ פסה

על השמים לא נאמר

כל כוכב לי אוהב נעשה

כל כוכב נתן לי דבר

נעשה ונשמע

נעשה ונשמע - לפי פשוטו נשמע היינו נקיים את דבריו, נשמע בקולו. כמו בפסוקים רבים בתורה כגון: לשמוע בקולו ולדבקה בו, אליו תשמעו, האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי, ואם לא תשמעו אלינו להמול, אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי, כי אם שמע תשמע בקלו, ועוד רבים רבים. כלומר: נעשה ונשמע היינו נעשה ונקיים. אבל ידוע המדרש בשבת פה.: הדורש את הפסוק הפסוק שנשמע כלומר נקשיב ונלמד, והקדימו ישראל נעשה אע"פ שלא ידעו מהי התורה.

וגם על דרך הפשט אפשר ללמוד זאת מהפסוק הזה, שהרי אמרו ישראל עוד לפני ששמעו שכל אשר ידבר ה' נעשה ונשמע. כלומר: קבלו עליהם לשמוע בקול ה' לכל אשר ידבר. אבל קשה כי רק אחרי שקרא משה באזניהם את ספר הברית אמרו כן. ואם היו חכמינו לומדים מנעשה האמור בתחלת הפרק, ועליו דרשו שהקדימו נעשה, היה הדבר מתבאר היטב על דרך הפשט.

ספר הברית

נחלקו הדעות מהו ספר הברית שקרא משה באזני העם. במדרש יש שלש דעות:

המכילתא אומרת: "אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם. רבי יוסי בר' יהודה אומר, מתחלת בראשית ועד כאן; רבי אומר, מצוות שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כולן. ר' ישמעאל אומר, בתחלת הענין מה הוא אומר, ושבתה הארץ שבת לה' - שש שנים תזרע שדך וגו', שמטים ויובלות ברכות וקללות; בסוף הענין מה הוא אומר, אלה החוקים והמשפטים והתורות". במכילתא דרשב"י יש דעה נוספת: מתחלת הספר ועד כאן.

רש"י מפרש שספר הברית הוא התורה עד מתן תורה. נראה שכונתו שהתורה היא ספר הברית המחייב אותנו. בזמנו קבלנו בברית את מה שהיה עד אותו יום, ומאז כל מה שהתוסף - התוסף לברית.

דעת רבי בברייתא דומה מאד, ומסתבר שגם ההגיון בה דומה מאד, אלא שהוא לא מתיחס לתורה כלה אלא רק למצוות שבה. בעיני רבי, הברית לא כוללת את כל דברי התורה אלא רק את מצוות התורה. אבל רש"י סובר שהתורה בשלמותה היא הברית המחייבת. רש"י רואה חשיבות בספר התורה כפי שהוא מסור בידינו, ורואה בו דבר שלם אחד שאינו נתן לפצול.

אב"ע ורמב"ן מפרשים שספר הברית הוא כל דברי ה' וכל המשפטים, כלומר מאתם ראיתם עד כי יהיה לך למוקש. שהרי אחרי מעמד הר סיני נאמר: "ויאמר ה' אל משה פה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם וכו'", והדבור הזה נמשך כמעט עד סוף פרשת משפטים. לכן, כשנאמר כאן "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", מסתבר שהכוונה לכל הדברים האלה, שאמר ה' למשה אחרי מעמד הר סיני. אלה דברי הברית. (רש"י לא יכול לפרש כך כי הוא סובר שפרק כד היה בזמן מעמד הר סיני. לפי אב"ע ורמב"ן מתבקש לפרש כך, אם משה כותב אחרי שצוה בפרשת משפטים את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, מסתבר שאת זה הוא כותב). לפי דברי הברית שכרת ה' עם ישראל הם הצווי שלא לעשות אלהי כסף ואלהי זהב, לעשות מזבחה כהלכתו, להקים מערכת שתדון דינים לפי דברי ה' ולפי המשפטים, כלומר ממלכה של ה', לדון ביושר ובצדק, לעשות חסד ולא רק דין, ואפילו עם השונאים, ולהיות ממלכתו של ה' בשמירה על שבת הארץ ושבת האדם. הם המקדשים את השומרים אותם ועושים אותם שיכים לה', וכן שיעלה העם את כל זכריו אל אלהיו שלש פעמים בשנה. זוהי מצוה שבפרשתנו העם הוא המצוה בה. הוא המצוה שיעלו ויראו כל זכוריו. זוהי הברית בין ישראל לה', ואם הם עמו הם נפגשים עמו שלש פעמים בשנה. מכאן חלקו של ה', המבטיח שלא תהיה משכלה ועקרה וירחיב את גבולנו וכו'.

אולי אפשר לפרש שספר הברית כולל גם את הדברות.

לר' ישמעאל בברייתא יש דעה אחרת: ספר הברית הוא פרשות בהר בחקתי שהם דברי הברית שנאמרו למשה אל בני ישראל בהר סיני. על דברי הברית האלה נאמר שה' אמרם אל משה בהר סיני גדי שידברם אל בני ישראל, ונאמר שם שהם דברי הברית. הברית אפוא היא "כי לי בני ישראל עבדים" ו"כי לי הארץ". גם במעמד הר סיני נאמר: "והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש...". בעלותו של ה' על הארץ היא בסיס הברית. ואמנם בפרשת יתרו "כל הארץ" הוא כל העולם, ובפרשת בהר "הארץ" היא ארץ ישראל. אבל אין סתירה בין הדברים. הברית היא עם ה' המולך עם כל העולם, וזה בא לידי בטוי בכך ששעמו בארצו נוהגים ביושבים על ארץ השייכת לה'.

חזו את האלהים, אכלו ושתו

בסוף הפרשה יש פרק המתאר את כריתת הברית בין ישראל ובין הקב"ה בהר סיני, ונחלקו המפרשים בשאלה האם יש כאן תיאור נוסף של מעמד הר סיני, או ארוע נוסף. בפרשתנו נאמר "עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחיתם מרחק. ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו". אח"כ נאמר שמושה זבח את הזבחים וכתר ברית עם העם, ואז עלו משה, אהרן, נדב ואביהוא והזקנים, כמצוה בתחלת הפרק. כבר עמדנו **בשבוע שעבר**, על כך שההגבלות שהיו בהר סיני דומות ל**הגבלות שיהיו לדורות בהר הבית**. לפי זה גם בפרשתנו, הזקנים והכהנים היו במחצתם שנקבעה להם, והקריבו את הזבחים וראו את פני ה' אלהי ישראל. כדרך ישראל הבאים להראות את פני אלהי ישראל, ולהקריב קרבנות. וה' לא פרץ בהם כי התקדשו. כפי שאמר שאם יתקדשו לא יפרץ בהם. וכיון שהקריבו קרבנותיהם לא שלח אליהם את ידו, ואע"פ שאמר תחלה כי סקל יסקל או ירה יירה, כיון שהקריבו את קרבנותיהם והתקדשו ונעשו עמו, לא שלח אליהם את ידו, והם ראוהו ואכלו ושתו כעולי הרגל. כל יהודי מקים שלש פעמים בשנה "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו". וגם הם, כיון שהקריבו את קרבנותיהם, הותרו להכנס במחצתם. ככל מתכפר בקרבן. לא בהנמם צוה ה' כבר כשאסר על העליה להר שאח"כ יעלו, שבמשך היובל המה יעלו בהר. מהלשון המה יעלו בהר משמע שהם מצויים לעלות במשך היובל. זאת מטרתו של המקדש. אין ענינו של המקדש שיתרחק האדם וינוע ויעמוד מרחוק, ויאמר אין כאן מקומי. ענינו של המקדש שכך יאמר תחלה. וידע שהמקום הזה אש אוכלה הוא. אש אוכלת בראש ההר, לעיני בני ישראל. ידע האדם שהמקום הזה אסור הוא לו וחשוב הוא וקדוש, אבל אח"כ ידע שאעפ"כ הוא נכנס, ולא משום שנעשה המקום חול אלא מפני שנעשה האדם קדוש קדשים. שהתקדש וקדש את עצמו וכך בא. וכך הוא מורא מקדש, שיכנס האדם, ועם זאת יהיה ירא כיום הקהל. (רש"י שמפרש שהפרק הזה הוא תיאור נוסף של מעמד הר סיני, מפרש שלא טוב עשו שאכלו ושתו. אבל הרמב"ן שמפרש שהפרק הזה היה אחרי מעמד הר סיני, מפרש שטוב עשו שאכלו ושתו. משום שכבר תם מעמד הר סיני ועתה נצטוו לעשות שלמים ולשמוח לפני ה'. ולא בעת המראה הגדול אכלו ושתו אלא למחרת, שמחו בו ואכלו ושתו).

עליות אל ההר

הפתיחה בלשון "ואל משה אמר" ולא בלשון "ויאמר אל משה", מלמדת שיש כאן חזרה אל הזמן הקודם. ומכך שנאמר ואל משה אמר, ולא וה' אמר אל משה, משמע שהדגש הוא על משה. מעין עד כאן אמר לאחריים ועכשו אמר אל משה. אפשר לפרש שהיינו שאת עשרת הדברים אמר אל כל העם, ואל משה אמר עלה אל ה'. ואפשר, שפרשת יתרו מציגה את הברית מצד ה', את הופעת ה' על הר סיני, ואילו פרשת משפטים מתארת את סדר הדברים מצד משה וישראל. וסדר הדברים כך הוא: אל משה אמר עלה אל ה', אך יתר העם נשארו מרחוק. את דברי הברית שמעו כל ישראל, אך את דברי ה' "כה תאמר אל בני ישראל" דבור שכולל את כל פרשת משפטים (שכן אין אח"כ עוד "וידבר"), את זה אמר ה' רק למשה, לכן הלך משה ואמר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים (והחזרה על מעשי פרשת יתרו בקצור נועדה כדי להסביר מדוע היה צריך משה לומר לעם את המשפטים, שכן הם לא היו עמו ולא שמעו אותם. וכן אפשר שהטעם הוא משום שמעשי ישראל כאן הם המשך הברית של הר סיני, ולכן צריך לשוב ולהזכיר בקצור את מעמד הר סיני). אך בספר לא היה צריך לכתוב את המשפטים אלא רק את דברי הברית. על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. וברית זו בא ה' בירידתו על הר סיני, וישראל בקרבנות למחרת. נמצא שסדר ספר שמות הוא כסדרו, מלבד הפסוקים הראשונים בפרקנו שאכן מנוסחים בלשון "ואל משה אמר" ולא בלשון "ויאמר אל משה", ללמדך שהם חוזרים בזמן. אך המשפטים ודאי נאמרו אחרי מעמד הר סיני, שהרי הם פותחים באתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם. והמשך פרק כד ודאי נאמר אחריהם, שהרי משה מספר לעם את המשפטים.

ואפשר לפרש גם כך: כל הדברים עד כאן, הם המשך של "כה תאמר אל בני ישראל". ולא משה אמר: עלה אל ה'. את זה לא תאמר לבני ישראל.

בני ישראל זוכים שלמים, ואת הדם זורק משה עליהם. זה דומה לקרבנות המלואים. המלואים הם מעין שלמים, שהרי יש בהם חזה ושוק כמו שלמים, וגם בהם נתן הדם על גופו של המתקדש. אשם מצורע דומה במדה מסוימת למלואים, וגם דמו נתן על המתקדש. המלואים נועדו לקדש את הכהנים לכהנתם. הקרבנות של פרשת השבוע מקדשים את ישראל.

לא נתבאר איזה דם חצה משה, האם דם השלמים או דם העולה. המכילתא ואב"ע למדו בפשטות שמזה ומזה, מהעולה והשלמים. ואולי זה תלוי בשאלה האם המלה פרים כוללת את הכל. כלומר: יתכן שהעולות הוזכרו כדרך אגב. עקר העניין כאן הוא השלמים.

קרבנות התקרבות רבים בנויים מחטאת ועולה, ואח"כ הקרבן שהוא עניין היום. כך הוא במלואים, שאין איל המלואים בא אלא אחרי חטאת ועולה. כך הוא במצורע. (הדומה למלואים, ואשמו נעשה בדומה לאיל המלואים). כך הוא הן בניזיר טהור והן בניזיר טמא. כך הוא ביוה"כ, שרק אחרי חטאת ועולה על אהרן וחטאת ועולה על העם, אפשר לשלח את השעיר המשתלח עם כל עוונות בני ישראל. כל המתקרב אל ה' עושה זאת אחרי חטאת ועולה, קודם כל סור מרע. חטוי האדם מחטאתו, ואח"כ עשה טוב. עולה היא הצהרה על נתינה עצמית של האדם לה'. כלומר היא עשה טוב. (אולי לכן אמרו חכמים שהיא מכפרת על עשה, כלומר: כולה רתימת האדם לעשות מעשים לה'). אחרי סור מרע ועשה טוב באה ההתקרבות.

בקרבנות כאן אין חטאת, יש עולה ושלמים, וברור שהשלמים הם עניינו של יום. אמנם, אפשר לבאר שיש כאן מעין ראייה והגיגה. אך אפשר לבאר שחטאת א"א היה להקריב בטרם הוקם המשכן, אך יש כאן עולה שהיא דומה לכל העולות שהזכרנו לעיל, עשה טוב לפני הדבר העקרי, והקרבן העקרי של היום הוא השלמים. דמם נתן על המזבח ועל העם, בדומה למלואים, ובדומה למלואים בשרם נאכל בקדושה לפני ה'.

יש בתורה כמה עליות להר סיני. תחלה התגלה ה' אל משה בסנה, והיה הוא שם לבדו. אח"כ אמר ה' אל משה עבור לפני העם וקח אתך מזקני ישראל. משה עלה אל ההר עם הזקנים והכה בצור. גם יהושע היה שם (שהרי כשהיו ששם נודע שעמלק נלחם בישראל ומשה שולח את יהושע). שוב עלה משה בפרשת יתרו, ואמר לו ה' להגביל את ההר. ושם ה' קורא אל משה והוא עולה, וה' אומר לו רד העד בעם וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו. ועל זה משיב משה לא יוכל העם לעלות. שנראה לפרשו אינני צריך לרדת להעיד בעם שהרי כבר צויתנו והגבלנו את ההר (אבל פירוש טוב מזה פרשנו **במקומו, עיי"ש**). וה' עונה לו לך רד ועלית אתה ואהרן עמך. והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בהם. בפרשתנו נאמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל

והשתחויתם מרחק. ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו. ואז זוכה משה את הזבחים וכורת ברית עם העם, ומשה, אהרן, נדב ואביהוא והזקנים עולים, כמצוה בתחלת הפרק, ואח"כ ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים. כיון שההר הוא הדבר שהועתק אח"כ למקדש, נראה שהדבר דומה למקדש שיהיה אח"כ, וכשאומר ה' אל משה הגבל את ההר הוא כחומת ההר, ואח"כ כשאומר רד העד בעם פן יהרסו, הוא העם אשר התקדש שלשה ימים להכנס למחצתו העזרה. והכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרץ בם, הם הכהנים הנכנסים למחצתם שלהם, והם העוסקים בזבחים המקרבים את ישראל אל ה', ואולם אל ראש ההר, אל קדש הקדשים, ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'. וכן היה. הזקנים והכהנים היו במחצתם והקריבו את הזבחים ויראו את פני ה' אלהי ישראל. כדרך ישראל הבאים להראות את פני אלהי ישראל, ולהקריב קרבנות. וה' לא פרץ בהם כי התקדשו. כפי שאמר שאם יתקדשו לא יפרץ בם. וכיון שהקריבו קרבנותיהם לא שלח אליהם את ידו, ואע"פ שאמר תחלה כי סקל יסקל או ירה יירה, כיון שהקריבו את קרבנותיהם והתקדשו ונעשו עמו, לא שלח אליהם את ידו, והם ראוהו ואכלו ושתו כעולי הרגל. כל יהודי מקים שלש פעמים בשנה ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. וגם הם, כיון שהקריבו את קרבנותיהם, הותרו להכנס במחצתם. ככל מתכפר בקרבן. ואולם, כפי שצוה ה', ונגש משה לבדו אל ה', כן היה, ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים. ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר. השכינה הרבוצה כארי. ומשה בא אל הענן. (ופסוקים אלה דומים לאמור בסוף ספר שמות, ששכן ה' אל המשכן, ואח"כ ויקרא אל משה. וכן היה כשבנה שלמה את המקדש). וכשעלה משה אל ה' לקבל לוחות שניים אמר לו ה' ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר. בדומה לפרשת יתרו. אלא שכאן אמר וגם איש אל ירא בכל ההר. וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש. למד שלא יעלו כלל אל כל ההר, ולא כפרשתנו שעלו הכהנים והזקנים והשתחו מרחוק, אלא שם יעלה משה לבדו, לא הכהנים, לא הזקנים, ולא יהושע.

ביום השביעי

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַיּוֹם וְהִנֵּה אֲנִי שֹׁם וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת לַחַת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם: וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים: וְאֵל הַזְּקֵנִים אָמַר שָׁבוּ לָנוּ כְּזֶה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֹן וְחֹזֵר עִמָּכֶם מִי בַעַל דְּבָרִים יַגִּישׁ אֲלֵהֶם: וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַהָר וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת הָהָר: וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי וַיִּכַּסְהוּ הָעֲנָן שְׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנָן: וּמָרְאָה כְּבוֹד ה' פָּאֵשׁ אֶקְלֵת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה.

פרשת משפטים מביאה כמה מקרים שבהם סופרים ששה ומקדשים את השביעי. לכן, בסופה מכסה הענן את ההר ששת ימים, ומשה עולה אליו ביום השביעי. הענן לא סר מן ההר, משה בא בתוך הענן. לא סרה הקדושה ביום השביעי, להפך: למשה הותר להכנס אל תוך הקדושה.

לשם מה עולה משה אל ההר? "וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת לַחַת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם". מה הם התורה והמצוה? הדבר שלמד משה בין עליתו להר לבין ירידתו הוא המשכן והשבת. הם התורה והמצוה. לשם כך נכנס משה שוב אל הענן, כמו במעמד הר סיני.

ובני ישראל מקימים את התורה והמצוה, כלומר בונים את המשכן, ושוב אנו מוצאים בו מעין מעמד הר סיני: "...וַיִּכַּל מֹשֶׁה אֶת הַמִּלְאָכָה: וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן...". וגם כאן, מיד אח"כ נאמר ויקרא אל משה. הפעם ה' מדבר אליו לא מהר סיני אלא מאהל מוד. התורה והמצוה של ה' היא לקחת את הר סיני ולהשכין אותו בינינו.

אבל יש עוד דבר שלמד משה בהר סיני, והוא בא לידי בטוי גם בעלייתו הזאת של משה אל ההר. השבת. גם כאשר אין ה' שוכן בקרבנו במשכן, אחרי ששה ימים שוכן ה' עלינו יום אחד כבהר סיני.